

Tango is verdriet om op te dansen

Memoires van een bandoneonspeler

Colofon

ISBN: 978 94 6365 385 5

1e druk 2021

© 2021, Wil Boonstra

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto voorkant: Barbara van Katwijk

Foto achterkant: Ingrid Barendsen

Noot van de schrijver:

Ik heb mij in dit boek uitsluitend beperkt tot die situaties die door de Argentijnen zo treffend worden omschreven als absurdamento.

Ik heb hierbij de situaties beschreven zoals die werkelijk hebben plaatsgevonden, echter níet met de bedoeling personen onnodig te kwetsen of in ernstige diskrediet te brengen.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Tango is verdriet om op te dansen

Memoires van een bandoneonspeler

Wil Boonstra

*Met dank aan Frederiek, René, Wietske en Ingrid,
voor de bijzondere wendingen in mijn leven.*

*Speciale dank ook aan de mannen van het Vaticaan,
zonder wiens pressie ik immers nooit zou hebben bestaan.*

TANGO

*Jouw lied is de liefde die we niet kregen,
en de hemel waarvan we eens droomden.
Tango, jij bent de eerste glimlach die ik tegenkom,
na een nacht lang zwemmen
door zeeën van tranen van verdriet*

*Tango, lied van de haven,
waar de mist de liefde van de zeelieden hult,
en de eens gekoesterde hoop van de talloze immigranten
die hier geluk en rijkdom dachten te vinden,
maar uiteindelijk hopeloos voor anker gingen
in de kroeg.*

*Kerm, bandoneon, kerm en kreun je tragische tango's,
want misschien lijdt ook jij aan een reeds lang vervlogen liefde...
De betovering van je klank, o bandoneon,
ontfermt zich over het leed van de mensen.
En je slaperige blaasbalg
raakt bij het samenpersen
het hart dat het meeste lijdt.*

(compilatie van fragmenten van diverse tangoteksten)

INLEIDING

ARGENTIJSE KLANKEN GEKLONKEN IN POLDERKLEI

Vanaf 2000 werd het steeds duidelijker dat het Huis van Oranje vermengd zou raken met Argentijns bloed, zodat de belangstelling voor tangomuziek en bijbehorende dans gradueel toenam naarmate de huwelijksdatum, 02-02-2002, naderbij kwam. Televisieomroepen wilden steeds vaker tango in hun programma's en zelfs de voedingsindustrie bleek graag een graantje mee te willen pikken van een aanstaande tangohype, getuige de uitnodiging om als tangomusicus deel te nemen aan een auditie voor een reclamespot van een of andere frisdrankengigant. Ondertussen leverde ik als bandoneonspeler links en rechts instrumentale bijdrages aan nieuws- en praatprogramma's, waarin volledig uitgevoerde nummers pijnlijk werden verknipt tot hapklare beeldvulling, zodat de toon steeds duidelijker werd gezet. Argentijnse tango raakte alsmaar meer in de picture en zou weleens kunnen uitgroeien tot een ware hype.

Persoonlijk zat ik daar niet zo op te wachten. Tango hoort bij de nacht, ver buiten het bereik van naar nieuws hunkerende schijnwerpers, die met hun grijpgrage lichtbundels het felle tangorood weten te verbleken tot een laf oranje. Echte tango is rood, bloedrood, republikeins

en anarchistisch. Muzikaal verzet, dat per definitie niet thuishoort tussen marmeren muren, blauw bloed en knipscharende lakeien. Daarom had ik mij stellig voorgeno- men om het aanstaande huwelijk op een gepaste, welhaast majestueuze wijze voorbij te laten trekken, totdat... een aantal weken voor 'het huwelijk van de eeuw' de tele- foon ging en ik door een gerenommeerd artiestenbureau benaderd werd om een week voorafgaand aan dit evene- ment '*ergens in Den Haag*' op te treden op een feest '*waar mogelijk ook het aanstaande bruidspaar aanwezig zou kunnen zijn*'. De concrete vraag was of ik samen met een zanger en een gitarist een gelegenheidstrio zou willen formeren, om drie authentieke Argentijnse tangonummers te spelen. Het repertoire lag ook al vast: drie klassieke nummers van de legendarische Carlos Gardel, de in 1935 verongelukte tangozanger over wie de Argentijnen tot op de dag van vandaag fluisteren dat hij nog steeds elke dag mooier gaat zingen. De zang zou bij ons gelegenheidstrio voor reke- ning komen van Horacio, een Zuid-Amerikaanse zanger die al verschillende decennia in Nederland woonde en met wie ik al vaker had samengewerkt. Hij was een man van rond de vijftig, met een grote reputatie als vertolker van het tangolied, waarbij hij zijn ongepolijste stem vak- kundig wist te combineren met het timbre en de drama- tiek van de befaamde Carlos Gardel. Helaas had hij zijn stembanden hierbij dermate overbelast dat de Argentijnen spottend, maar niet geheel ten onrechte, fluisterden dat deze zanger juist met de dag slechter ging zingen. Voor de gitaar had het artiestenbureau de keuze laten vallen op

José, eveneens afkomstig uit Zuid-Amerika. Een goede musicus, met de tango in zijn genen. Hij was iets jonger dan Horacio, en met hem had ik nog nooit samengespeeld, maar we kenden elkaar wel.

De vriendelijke dame aan de andere kant van de lijn noemde een salaris van € 150,00 netto de man. Niet bepaald een vorstelijk bedrag, maar ook niet slecht voor een repertoire van drie tango-evergreens die we zo uit onze mouw zouden kunnen schudden. Alles bij elkaar niet meer dan hooguit tien minuten werk, afgezien van de reistijd (Amsterdam-Den Haag) en de voorbereidingstijd. Bovendien wist ik uit ervaring dat dit bureau vaak een veelvoud van de gages in zijn eigen zak stak, waardoor ik deze opdracht op voorhand zou moeten weigeren. En ondertussen maalde mijn voornemen door mijn hoofd, waarbij ik me vast had voorgenomen niet deel te nemen aan welke Oranjegekte dan ook. Maar uiteindelijk bezweek ik voor dit aanbod. Van principes kun je immers geen boodschappen doen. En het aanstaande bruidspaar? Dat zou wellicht aanwezig kunnen zijn, maar volgens mij dus wellicht ook helemaal niet! Ik gaf dus mijn jawoord en hoorde vervolgens tot mijn verbazing dat alle groepsleden eerst nog uitgebreid door de AIVD gescreend moesten worden, waardoor het hele feest ook nog weleens helemaal níet door zou kunnen gaan.

Een dikke week later kreeg ik te horen dat de AIVD durfde in te stemmen met onze bijdrage aan het feest. Onze

opdracht ging dus door, met het aanvullende verzoek of ik de organisatie van dit gelegenheidstrio voor mijn rekening wilde nemen. Ik was immers de enige Nederlander binnen dit gezelschap, en Nederlanders waren volgens dit bureau over het algemeen erg goed in organiseren. Althans: gemiddeld genomen beter dan Latino's, zoals men mij geheel overbodig toevertrouwde. Verder kreeg ik te horen dat aan ons trio ook nog een Argentijns danskoppel werd toegevoegd, om het geheel tot een heuse tangoshow te vervolmaken, met het verzoek of ik ook deze bijdrage keurig en professioneel in het geheel wilde inpassen.

Graag! Ik had er zelfs zin in en ging direct aan de slag om een eerste gezamenlijke repetitie af te spreken, waarbij ik het volgende moment al weer tot in mijn nek in het tangoleed belandde. De gitarist weigerde zijn tijd beschikbaar te stellen voor een gezamenlijke repetitie. Volgens zijn zeggen zou het publiek hoofdzakelijk uit Nederlanders bestaan en die hadden de ballen verstand van tango. Nee, daar ging hij geen kostbare repetitietijd aan verdoen. Verder had hij helemaal niets met het Nederlandse koningshuis en ten slotte vond hij dat de zanger deze nummers al meer dan duizend jaar op zijn repertoire had staan waardoor er dus niets, maar dan ook helemaal niets fout zou kunnen gaan. Kortom: een gezamenlijke repetitie zat er volgens hem niet in.

Hierop belde ik teleurgesteld de zanger die ontzettend boos reageerde, en het volgende moment raakten ook de dansers helemaal uit balans, want zij wilden wél heel duidelijk weten hoe wij de nummers zouden neerzetten, zo-

dat zij precies konden bepalen hoe zij hun voeten neer zouden moeten zetten. De gitarist volhardde echter in zijn standpunt, waardoor de tangostemming pontificaal werd neergezet, want dit soort taferelen, zo wist ik inmiddels overduidelijk, hoort bij tango. Sterker nog, beste lezers, dit is tango. In al zijn vervloekte schoonheid.

Daar sta je dan, met je lichte overdosis verantwoordelijkheidsgevoel. Je wilt toch je best doen om alles zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen, want welgeteld hadden wij als trio samen nog nooit ook maar één noot gespeeld. Daarom zocht ik de oplossing in deelrepetities, waarbij ik eerst met mijn bandoneon op bezoek ging bij de gitarist, waar we afspraken maakten over de akkoorden, de lengte en de structuur van de drie te spelen nummers. Daarna ging ik op pad naar de zanger en de dansers, om het geheel, maar dan zonder gitarist, zo goed mogelijk op elkaar af te kunnen stemmen. En prompt vielen de contracten op mijn mat.

Het feest ging plaatsvinden op vrijdagavond 25 januari, ruim een week voor het huwelijk. Ons optreden was gepland om 9 uur 's avonds, maar we moesten wel al vanaf 3 uur 's middags aanwezig zijn voor het afstellen van microfoons en geluidsversterking. Ook hiertegen protesteerde de gitarist, ditmaal samen met de zanger, maar uiteindelijk bonden zij redelijk snel in omdat de opdracht veel serieuzer bleek dan wij met zijn allen hadden gedacht. Dit feest was niet zomaar een feest 'ergens in Den Haag'. Dit feest ging plaatsvinden op het

Binnenhof, het regeringscentrum in het hart van Den Haag. Op zich nog geen reden tot paniek, maar onderweg naar ons debuutoptreden begrepen wij van de dansers dat we niet zomaar op het Binnenhof gingen spelen, maar dat we ons repertoire ten gehore mochten brengen in de Ridderzaal, tijdens een staatsbanket ter ere van het aanstaande huwelijkspaar. En datzelfde aanstaande huwelijkspaar, dat aanvankelijk ‘wellicht’ aanwezig zou zijn, zou in dit geval zéker aanwezig zijn, omdat dit staatsbanket, dat werd aangeboden door de voltallige ministerraad, bestemd was voor diezelfde ministerraad, het aanstaande bruidspaar en veel, heel veel familie én aanhang. Met de excuses van het boekingsbureau dat deze informatie pas op het laatste moment aan de dansers had verstrekt, vanuit de oprechte bedoeling om ons niet dagenlang nodeloos ongerust te laten zijn. Nee, nu waren we pas gerust! Wat een nobel streven. Alsof een optreden voor de Oranjes tot meer spanningen zou leiden dan een optreden voor hun onderdanen? Hadden we dit eerder geweten dan hadden we ons iets beter kunnen voorbereiden, maar daarvoor was het nu dus te laat.

Of speelde er nog iets anders? Had dit artiestenbureau ons bewust om de koninklijke tuinen geleid, zodat wij makkelijker akkoord zouden gaan met onze geringe gage, zodat zij zelf een veelvoud daarvan als ware kroonjuwelen in eigen zak konden steken? Want ook dát is tango!

Uitsmijter

De Ridderzaal oogde die vrijdagmiddag nog tamelijk rustig. De grote troon, bekend van de jaarlijkse troonrede, stond er stilletjes bij in de immense ruimte die ooit als huiskamer gebouwd was voor een der wijlen Willemen van Oranje, maar die daar bij nader inzien nooit gebruik van had willen maken. Weggegooid geld? Ja en nee. De ruimte was inderdaad te groot om je er huiselijk op je gemak te kunnen voelen, maar wel ideaal voor een staatsbanket, althans voor zover ik daar als eenvoudig burger verstand van heb. Overall stonden grote tafels, prachtig opgetuigd met tafellinnen en tafelzilver, en afgewerkt met glanzende kandelaars en veel glimmende glazen, terwijl ondertussen een heel legioen als piccolo verklede werkstudenten, allen van nagenoeg dezelfde leeftijd, dezelfde lengte en dezelfde haarkleur, talloze malen moest oefenen in het simultaan opdienen van de gerechten, zodat tijdens het banket geen der genode gasten het gevoel kon krijgen tot een lagere rangorde te behoren dan hun tafelgenoten; een enkele uitzondering daargelaten.

Terwijl de geluidstechnici stoelen, standaards en microfoons in gereedheid brachten op het centraal geplaatste podium, kregen wij de unieke gelegenheid om samen één half nummer te spelen. Het klonk als een klok, waarbij we dus halverwege het nummer werden afgekapt door een lakei in burger die een tamelijk overspannen indruk op ons maakte. Aan ons geluid hoefde niets meer te veranderen, waardoor deze lakei de ruimte nam om ons even goed de

les te lezen. Musiceren was mooi vak, volgens zijn zeggen, maar discipline en protocollair gedrag genoten deze avond meer prioriteit. Tijdens dit aanstaande staatsbanket mocht er niets, maar dan ook absoluut niets fout gaan.

Alles was tot in de perfectie georganiseerd, waarbij van iedereen een topprestatie werd verwacht. Weliswaar tegen een karig tarief, maar dat was het laatste wat ons nu bezighield. Tijd om kritisch na te denken was er überhaupt niet, want wij werden bedolven onder een spervuur aan instructies, terwijl ik ondertussen met mijn gedachten bij ons repertoire zat en er enorm van baalde dat we dit optreden niet beter hadden voorbereid, al was het maar voor mijn eigen gemoedsrust. Ondertussen werd ik ernstig uit balans gebracht door de gemoedsrust van deze opperlakei, die ons streng en kordaat inwijdde in de geheime rituelen van het aanstaande feest. Tijdens het totale gebeuren zouden wij, de artiesten, geen toegang mogen hebben tot de feestruimte en moesten we ons zoveel mogelijk ophouden buiten het gebouw ('bij Binnenlandse Zaken, aan de overkant van het plein, kunnen jullie gebruikmaken van de gang. De rest van het gebouw is nu gesloten.'). Want binnen de Ridderzaal waren de geïmproviseerde personeelsruimte en de artiestenfoyer minimaal bemeten. Klonk ernstiger dan het was, want uiteindelijk heb ik vanaf het balkon op de bovenverdieping, waar ik mij prima kon verschuilen achter een strijkkwartet van de Koninklijke Marinierskapel, een groot deel van de voortgang met eigen ogen mogen aanschouwen, maar daarover later meer.

Op dit moment werd ik echter verrast door het aller-

belangrijkste protocollaire vergrijp, en dat was het tegen-spreken van de majesteit! De boodschap was helder en duidelijk: ‘Hare Majesteit bepaalt áltijd de inhoud van het gesprek, en het is aan haar onderdanen de strikte opdracht om het áltijd en óveral mee eens te zijn, ongeacht de eigen mening!’ Toe maar, toe maar. Ik had mij nog nooit gere-aliseerd dat het kennelijk zo eenvoudig was de adelstand tot onwetendheid te verheffen, maar op dit punt begon ik toch ook wel langzaam de tel steeds meer kwijt te raken. Wij waren toch slechts ingehuurd voor drie tangonum-mers en niet voor een goed gesprek? De hoofdlakei keek mij meewarig aan. Wist ik dan niet dat wij de rol van eregasten vervulden? Neen, dat wist ik dus niet. En wist ik ook niet dat het protocol voorschreef dat eregasten ver-plicht waren tot het einde van het staatsbanket aanwezig te zijn, zodat het staatshoofd, haar zoon, diens aanstaande bruid en de minister-president, plus alle ter zake doende aanhang, ons na afloop van het banket individueel konden bedanken, met of zonder een goed gesprek? Neen, ook daar wist ik niets van, net als de zanger, de gitarist en de dansers daar niets van wisten.

Hierop vroeg ik oprecht of er geen vergissing was ge-maakt, want ons was niets bekend van een rol als eregast, waarop de sprekende pop me verbaasd aankeek van top tot teen. Of wij dan niet begrepen hadden dat wij met ons vijven dé climax van de avond zouden zijn; hét artistieke hoogtepunt van het banket, geprogrammeerd aan het eind van het feest. Aan ons de opdracht om dit staatsbanket in een overweldigende extase te laten eindigen. Nee, zo had

ik het nog niet begrepen, maar als dit inderdaad de opzet was leek het me wellicht toch raadzaam, indachtig mijn lichtelijk perfectionistische aard, om nog even alle drie de nummers met z'n allen te repeteren. Hierop ging ik dus snel op zoek naar mijn kameraden, die de preek inmiddels al hadden verlaten.

Terwijl de schemering langzaam neerdaalde over de Ridderzaal, het plein werd afgegrensd met dranghekken om gepeupel en paparazzi op afstand te houden en de politie de macht op het Binnenhof overnam, liet ik me gewillig meevoeren naar een van de twee torens, die ooit gebouwd waren als vestigingsplaats om volksoptstanden af te kunnen weren. Een van die torens, die aan de linkerkant van de hoofdingang, had men ingericht als artiestenfoyer. De ronde ruimte voelde als een beklemmende kerker. Het was er druk en drukkend, vol andere musici en druk telefonerende lakeien. Iedereen zat opgepropt in deze te kleine ruimte en dat was waarschijnlijk ook de reden dat mijn muzikale makkers leken te zijn opgelost in het niets. Weg. Helemaal weg. Gevlucht? Terug naar Amsterdam?

Het enige wat restte was de onaangeroerde gitaarkoffer, nonchalant weggezet in een verloren hoek, mogelijk als stil protest van wat komen ging.

DAS BANDONEON

Rond 1820 maakte de wereld voor het eerst kennis met de mondharmonica, een goedkoop en eenvoudig instrument waarbij het geluid wordt geproduceerd door kleine metalen tongetjes te laten vibreren door lucht die langs de tongen strijkt. Enige tijd later plaatste men een balg op deze mondharmonica, waardoor de eerste handharmonica werd geproduceerd. En toen de volgende bouwers vervolgens aan de achterkant van die balg de bassen aanbrachten, ontstonden de eerste trekharmonica's, min of meer dezelfde instrumenten die vandaag de dag nog steeds worden gebouwd en bespeeld. Het principe van de mondharmonica, waarbij men moet blazen en zuigen, bleef bestaan, en wordt nog steeds aangeduid als wisseltonig.

Een zijtak van deze ontwikkeling was de Duitse concertina, de zeshoekige harmonica die vooral bekend is van de circusclowns. Ook dit instrument is wisseltonig, met aan beide kanten rijen knopjes waaronder afzonderlijke tonen zitten, zodat ook aan de baskant een melodie gespeeld kan worden. Hierdoor heeft dit instrument meer muzikale mogelijkheden dan een trekharmonica, die ook nog eens uitgebreid werden door er nieuwe tonen aan toe te voegen. Het aantal knoppen nam daardoor fors toe, waarbij de toegevoegde knoppen min of meer willekeurig werden toegevoegd, en om het geheel nog verwarrender te maken waren de tonen onder deze knoppen soms

wisseltonig, maar soms ook enkeltonig, zodat duwend en trekkend juist wél hetzelfde klonken.

En toen, rond 1850, vele decennia voordat het huidige accordeon zou worden uitgevonden, bedacht de Duitser Heinrich Band dat het wellicht handig was om de concertina opnieuw te modelleren. Hij veranderde het concept van de bestaande rijen op een enkel punt, en koos ervoor om nogmaals een aantal ontbrekende tonen aan het instrument toe te voegen. Zijn nieuwe creatie werd naar hem vernoemd: de bandoneon. Op deze door hem bedachte harmonica kon zowel orgel- en kerkmuziek worden gespeeld, als feestmuziek voor bruiloften en partijen.

Een prachtige keus, ware het niet dat hiermee een groot deel van de tonen kriskras door elkaar werden geplaatst, te vergelijken met de onlogische ligging van het alfabet op een typemachine. Het wisseltonige karakter van dit nieuwe instrument zorgde er ook nog eens voor dat er aan beide zijden twee verschillende systemen ontstonden (duwend en trekkend) terwijl de baskant en de melodiekant ook nog maar nauwelijks met elkaar correspondeerden. Aldus ontstond de bandoneon, ontworpen als draagbaar harmonium, met vier verschillende systemen. Argentijnen noemen dit instrument dan ook niet voor niets een split-brain harmonica, omdat je je als bespeler als het ware in vieren moet kunnen delen. Als je al niet gestoord bent voor je hier aan begint, dan word je het vanzelf. Succes verzekerd! En dit was dan ook de reden dat de bandoneon in Duitsland nauwelijks aansloeg. Organisten bedankten voor de eer en harmonicaspelers hielden het liever bij hun trekharmonica,